

V A R I A

ПРОФЕСОР АНАСТАС ИШИРКОВ – НАСЛЕДСТВО, НАСЛЕДНИЦИ, ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ГЕОГРАФИЯТА В БЪЛГАРИЯ

поздравително слово на проф. Марин Русев – председател на УС на АПГР по случай честването на 150 г. от рождението на основателя на географската наука в България – проф. Анастас Иширков, 4 април, 2018 г., Аулата на СУ „Свети Климент Охридски“

Уважаеми господа академици,
Уважаеми господин заместник-декан,
Уважаеми ръководители на катедри,
Уважаеми преподаватели и студенти в Геолого-географски факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски“,

Уважаеми гости на Алма Матер от Националния институт по Геофизика, геодезия и география, Българската академия на науките, Съюза на учените в България; висши училища, Българското географско дружество, Асоциацията на професионалните географи и регионалисти,

Уважаеми дами и господа,

Днес сме се събрали да изразим почитта си към един от строителите на нова, модерна България – проф. Анастас Иширков, по повод утрешния ден, 5 април, когато се навършват точно 150 години от рождението му. Той е:

- един от пасионарите на модерното българско развитие и безспорно е общонационално достойние;
- една от великите европейски личности на нашата Родина;
- научна емблема и легенда на българската география;
- човекът, които 4 десетилетия достойно представя и отстоява една малка като география, но голяма като жажда за просперитет страна, изправяща се от дълбините на историческия мрак;
- много рядък пример за научна безпристрастност в условията на европейския барутен погреб;
- автор на над 220 ювелирно написани публикации, от които 25 книги на 6 европейски езика;
- ерудит, който с лекота градеше географските образи на Варна, Елена, Шумен, Силистра, Дунав, Македония, Тракия, Беломорието, Добруджа, Бесарабия или Западните покрайнини, Норвегия, Полша или Италия;
- държавникът, който убедено защитаваше националния ни идеал в Букурещ и в Брест-Литовск;
- ученият, който използваше нежни старовремски термини, като „политико-географски чертици“, „дневен вървеж на температурата“, „природни народи“, „швейцарски демократизъм“ и др.

За обществената му значимост, уважението към неговата личност, дух, творчество и научни постижения ясно говорят заеманите от него позиции като декан и ректор в Софийския университет.

Безспорно международно признание е изборът му за почетен председател на славянските географи и етнографи през 1936 г.

Колеги,

Животът на професор Иширков ни дава повод за огромна гордост. Не всяка нация или научна общност може да се похвали, че в интелектуалната основа на нейното възникване, развитие и утвърждаване стоят знаменателни личности като проф. Иширков.

Имаме обаче и много поводи за безпокойство. За голямо съжаление през последните десетилетия ни е все по-трудно да заявим, че сме негови достойни наследници. Защото е твърде лесно да го представяме като пример, но се оказва непосилно дори само да се опитваме да му подражаваме. Днес освен заслужената радост, че преди 150 години съдбата ни е дарила с духовен титан, сме длъжни и да отчетем как управляваме неговото богато завещание.

Трябва да признаем, че допуснахме да загубим много от съграденото с неуморния труд на професор Иширков и труда на плеядата негови изключителни ученици и последователи.

Осемте десетилетия след неговата смърт са изключително трудни за българската география. Още в средата на миналия век създаденият от Иширков, Батаклиев, Радев и Яранов научен фундамент е грубо капсулиран в тежък идеологически саркофаг. Под сянката на „буржоазно съмнение“ е поставена обективността на техните научни изследвания. Използваният научен претекст е „липса на сходимост“ и „доказана неприложимост“ в условията на натрапената ни сибирска изследователска методология. За съжаление към този процес тогава много бързо се адаптират редица от младите университетски географи, превърнали се по-късно в най-известните ни социалистически учени. Дори и тези, които използват осигурени от него стипендии да учат в Париж, Виена и Лайпциг. Колегите с по-голям житейски и творчески опит знаят за какво става въпрос.

След краха на социалистическия експеримент допуснахме почти 30-годишно организационно безвремие и безхаберие. През този период родната географска наука претърпя много загуби.

Особено тежки са пораженията в българското училище, където часовете по география бяха намалени с около ¼.

На силен външен натиск бяха подложени два много важни предмета в българското училище – Родинознание и Роден край. Те се оказаха опасни за развитието на Вселената думи и бяха заменени от безидейни номади-бюрократи с nihilистичното понятие Околен свят.

Българските ученици бяха принудени да приемат, че географията може да се съчетава само и единствено с икономика. На тях им се внуши, че цивилизацията може да бъде разбрана само и единствено чрез история, а екологията – само чрез химия. Резултатът само с един пример – директор на шуменско училище е твърдо убеден, че спечеленият от училището проект за екопътеки може да се реализира единствено от

учители по химия, по една проста причина – защото училищната дисциплина се нарича Химия и опазване на околната среда.

Децата ни в 5, 6 и 7 клас имат много повече задължителни часове по пеене и рисуване, отколкото по география.

Оказа се, че единственото време, когато учениците ни ще учат какво е карта и мащаб е някъде в 5 клас, някъде за 1–2 часа. Тогава те мъдро ще усвоят знания за количествен и качествен фон, изолинии и точков способ. Тогава според МОН е и подходящото време да научат какво са милиметри валежи, средна годишна температура, озонова дупка, промили и атмосферно налягане... в 5 клас...

Показателен е и неудачният опит на МОН през август 2016 г. да игнорира учителите по география и да делегира право новият интердисциплинарен предмет Гражданско образование да се преподава само и единствено от учители по философия, социология и политология. Според същото министерство обаче близо половината от очакваните компетентности по тази дисциплина са свързани с познаване на страните от ЕС, техните народи, култури, икономическо развитие, екологични проблеми и прочие географски особености.

За абсолютно нормално днес в прогимназията се счита, че когато географът остане под норматива за часове, той ще бъде съкратен, а преподаването на география ще бъде продължено от учители по физика, химия и биология. За безумие обаче се приема вероятността географ да води техни часове.

Днес по-голямата част от българското общество е твърдо убедена, че географията са занимава с определяне на височини на планини и дължини на реки, понякога и столици.

За да се постигне още по-голямо обръкване, училищната география е поставена в ъгълчето на обществените науки, а университетската е принудена да търпи ограничения, защото ѝ е посочено място само сред природните науки. В резултат никой наш възпитаник не може да докаже, че е специалист по ЕСГРАОН и не може да работи на щат в община, независимо от това, че е обучаван да изчислява нетна раждаемост и да прави демографски прогнози.

Почти нулеви са шансовете на наш възпитаник да стане дори еколог в община независимо от това, че може да е завършил ЛОПС.

Същевременно някак неусетно се съгласихме Тутракан, Силистра и Алфатар да се обозначават като част от Централна България.

Наши специалисти по хидрология биват с лекота измествани от хидроинженери, когато се прави оценка на модула на оттока или вероятността от наводнения.

Архитекти, икономисти и биолози имат писани и неписани предимства пред географи, когато иде реч за пространствени планове или стратегии за развитие.

Така географската диплома се превръща за тях в клеймо, което има само и единствено педагогически привкус.

Ето и няколко кратки факти без коментар:

В началото на 90-те години беше премахнато обучението по география в Силистра – сега там се обучават инженери на Русенския университет.

През 2003 г. филиалът на Пловдивския университет в Кърджали се сдоби с нов директор – историк. Той представи амбициозна програма за модернизация на повереното

му учебно заведение. Само след 6 месеца там вече нямаше география. Следващата „модерна стъпка“ беше появата на магистърска програма по Национална и регионална сигурност... в Кърджали.

Преди 4–5 години същата съдба сполетя и другия филиал на този университет – Смолянския.

През 2010 г. пред безмълвните ни погледи изчезна единствената научна институция в България, чието наименование започваше с География.

През 2015 г. ръководството на ЮЗУ обяви нулев прием за география, за да може да гарантира приема за други специалности

През 2017 г. в специалност География на СУ са приети едва 34 души, и то след четвърто класиране.

В края на моето изказване искам да споделя удивлението си и от факта, че понякога калкулираните загуби за географската наука са не резултат само от неумението или нежеланието ни да се защитим от външен натиск. Тежки поражения предизвикват и представени като модернизъм опити на наши колеги да подменят нейното име с конюнктурно подбрани интердисциплинарни области в зоната на контакт с други науки – такива, които едновременно и използват постиженията на географията, и се отнасят пренебрежително към нейното име и научен потенциал.

Уважаеми колеги,

Използвам предоставената възможност не само да поздравя присъстващите с днешния паметен за българската география ден от името на Асоциацията на професионалните географи и регионалисти.

Моля Ви да приемете току-що изречените думи и като призив за единение в тези трудни за нашата наука времена. От името на АПГР декларирам желанието за сътрудничество с всички, които споделят нашите тревоги.

Вярвам, че вече предприетите първи стъпки, за които вече стана въпрос, са стъпки в правилна посока през настоящата юбилейна година и ще дадат резултат.

Нека да защитим и надградим създаното от основателя на Българската география – професор Анастас Иширков !!!

Благодаря за вниманието!

Постъпила април 2018 г.